

Boda József nb. vezérőrnagy – Boldizsár Gábor ezredes – Kovács László ezredes – Orosz Zoltán altábornagy – Padányi József dandártábornok – Resperger István ezredes – Szenes Zoltán ny. vezérezredes:

## FÓKUSZ ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉS. A HADTUDOMÁNY KUTATÁSI FELADATAI

*ÖSSZEFOGLALÓ: A hadtudomány területén olyan tudományos kutatási irányok és prioritások meghatározása szükséges, amelyek illeszkednek a nemzetközi trendekhez, közvetlenül szolgálják a védelmi szektor előtt álló célok és feladatok teljesítését, segítik a Honvédelmi Minisztérium jövőbeni szakpolitikájának megvalósítását, a Magyar Honvédség modernizálását. A külső és belső biztonság összefonódásával a hadtudománynak ki kell lépnie hagyományos kereteiből, és szorgalmaznia kell a katonai feladatok megvalósításával összefüggő inter- és intradiszciplináris kutatásokat, tárca- és intézményközi szerveződéseket és projekteket. A tanulmány a nemzetközi hadtudományi trendekhez igazodva meghatározza a kutatási főirányokat, prioritásokat és témaköröket, bemutatja a védelmi szférában lehetséges és szükséges katonai elméleti, technológiai és innovációs kapcsolatokat.*

*KULCSSZAVAK: hadtudomány, kutatás, fejlesztés és innováció, hadviselés, haderő-modernizáció*

### BEVEZETÉS

A hadtudományi kutatásban, oktatásban és alkalmazásban „uralgó” pozíciókat elfoglaló szerzői munkacsoport<sup>1</sup> e tanulmányban összefoglalja azokat a legfontosabb hadtudományi kutatási irányokat, prioritásokat és témaköröket, amelyek a szerzők véleménye szerint közvetlenül szolgálják a Honvédelmi Minisztérium/Magyar Honvédség, valamint az egyetemi felsőoktatás rövid és középtávú céljait, valamint feladatait. A szerzők a kutató és szintetizáló munka során megvizsgálták mindazokat a nemzetközi – a biztonság- és védelempolitikához, hadviselési elvekhez, haderőfejlesztéshez, haderőszerzéshez kapcsolható – trendeket és stratégiai irányokat, amelyek hazai vonatkozásban a hadtudomány számára relevánsak, hatással lehetnek a hazai katonai kutatásokra. A hadtudományi fő kutatási irányok és prioritások meghatározásakor a munkacsoport messzemenően figyelembe vette a Honvédelmi Minisztérium szakpolitikai stratégiájában meghatározott célokat, irányelveket, prioritásokat és feladatokat.

A szerzői munkacsoport javaslatait a hazai hadtudomány (honvédelmi kutatóhelyek, Nemzeti Közszolgálati Egyetem hadtudományi kutatási egységei, az MTA Hadtudományi Bizottság és köztestületi tagság, a Magyar Hadtudományi Társaság) helyzetének elemzése, valamint a nemzetközi stratégiai irányok feltárása után *három témakörben* – (1) nemzetközi kutatási fő irányok, (2) hadelmélet és hadviselés, valamint (3) transzdiszciplináris kutatások katonai kérdései – foglalta össze. A kutatási témakörök „beazonosításakor” fontos szem-

<sup>1</sup> A munkacsoport tagjai a Nemzeti Közszolgálati Egyetem keretében alakult Hadtudományi Kollégium (HAKO) tagjai. A kollégium elnöke Szenes Zoltán ny. vezérezredes, tanszékvezető egyetemi tanár.

pontként kezeltük azt a kooperációs követelményt, hogy a tervezett kutatások segítsék a Magyarországon folyó hazai és nemzetközi interdiszciplináris kutatásokat, erősítsék a hadtudománnyal foglalkozó kutatóhelyek intézményközi kapcsolatait, bemutassák a védelemmel és a biztonsággal foglalkozó kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel (NGO) való kollaboráció lehetőségeit. Fontos hangsúlyozni, hogy a tanulmány célja a hadtudományi kutatóhelyek tevékenységének orientálása, olyan keretbe foglalása, amely a hadtudományi kutatásoknak nemzetközi és hazai fókuszot biztosít, segíti a kutatások integrálását, a jelen és jövőbeni tudományos feladatok szintetizált, multidiszciplináris megoldását.

## A NEMZETKÖZI HADTUDOMÁNYI KUTATÁSOK FŐ STRATÉGIAI IRÁNYAI

Hadtudománnyal foglalkozó intézmények (egyetemek, kutatóintézetek, alapítványok stb.) kutatási portfóliója alapvetően az adott ország geopolitikai adottságaihoz és katonai feladataihoz igazodik. A „Big3” (USA, Oroszország és Kína) vezető állami katonai és NGO-típusú tudásközpontjai<sup>2</sup> programjainak értékelése alapján *hat közös, jövőbeni kutatási irányt* lehet beazonosítani: (1) stratégiai vezetés, (2) a jövő fegyveres erői, (3) a hibrid hadviselés kihívásai, (4) a haderők humán kérdései, (5) modern technológia alkalmazása a haderőben, valamint a (6) regionális geopolitikai válságok. A hadtudomány területén *a nemzetközi trendek ismerete elengedhetetlen*, mert másképpen nem biztosítható a korszerű haderő-fejlesztés, az interoperabilitási követelmények teljesítése multinacionális műveletekben.

A nemzetközi trendekhez kapcsolódóan a kutatásoknak hozzá kell járulni a Haderő 2025 jövőkép és hosszú távú terv kidolgozásához, a Magyar Honvédség aktív és tartalékos erői optimális arányának eléréséhez, a haditechnikai modernizáció megkezdéséhez, valamint a fegyveres erő stratégiai, hadművelleti és harcászati vezetésének megújításához. Az ukrán válsággal összefüggésben vizsgálni kell az országvédelem kérdéseit, a Székesfehérváron felálló NATO vezetési elem (NFIU)<sup>3</sup> nemzeti vezetési rendszerbe kapcsolódásának kérdéseit, a befogadónemzeti támogatás komplex feladatait. A kollektív védelem feladatainak kutatásában előtérbe kell helyezni a NATO készenléti akcióterv (RAP) magyar vonatkozásainak vizsgálatát, a feltételrendszer javítását. Kutatni kell a tartalékos haderő képességfejlesztési lehetőségeit, illetve a honvédelem és társadalom megújításának újszerű módszereit. Modellezni szükséges a haderő megnövekedett egyidejű feladataiból (nemzetközi feladatok: műveletekben való részvétel, készenléti és elrettentési feladatok, gyakorlatok) és az új biztonsági helyzetből (határbiztosítás, biztonságfokozó hazai intézkedések) fakadó hazai teendők egyidejű, rövid és hosszú távú feladatait. A tömeges migráció okozta veszélyhelyzetből és a terrorveszélyhelyzetből fakadó tartós feladatok megoldása érdekében vizsgálni kell a haderő struktúráját, egy állandó országvédelmi reagálóerő létrehozását.

A katonai elmélet és gyakorlat szempontjából elengedhetetlen, hogy a kutatások *szinkronban legyenek a NATO és az EU stratégiájával, feladataival és tevékenységével*. Az észak-atlanti szövetségben a NATO Tudományos és Technológiai Szervezete (NSTO), az EU-ban az egységes külügyi szolgálat (EEAS) és az EU Védelmi Ügynökség (EDA) kutatási

<sup>2</sup> Lásd: USAWC Key Strategic Issues List (KSIL) 2015–2016. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubfiles/pub1296.pdf>, Military Scientific Committee of the Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation, <http://eng.mil.ru/en/science/committee.htm>, The Chinese Academy of Military Science, <http://www.ams.ac.cn/english.html>, <http://www.xiangshanforum.cn/> (Letöltés időpontja: 2016. 03. 01.)

<sup>3</sup> NATO Force Integration Unit – NATO erők integrációs egysége.

programjaihoz kell alkalmazkodni. Mindkét szervezet szakpolitikai szintű kérdésekkel, illetve műszaki-technikai fejlesztésekkel foglalkozik. Mindkét szövetségi rendszerben vannak olyan témakörök (pl. kiberfenyegetés, terrorizmus stb.), amelyek kutatása nemcsak műszaki, szövetségi szinten fontos, hanem nemzeti vonatkozásban is. A magyar hadtudományi kutatásoknak azonban nem csupán e fenti irányok követését kell megcéloznia, hanem hazai tudományos eredményekkel is hozzá kell járulni a nemzetközi tudás adaptálásához, illetve magyar eredményekkel történő formálásához. Különösen eredményes lehet ez a *közvetlen térségi tematikáknál* (a Visegrádi Négyek [V4] védelmi együttműködés, regionális katonai együttműködés/többnemzeti szárazföldi haderő – MLF, Tisza-zászlóalj, illetve magyarországi NATO-elemek), két- és többoldalú védelempolitikai együttműködéseknel, illetve szövetségi programoknál (Pooling & Sharing; Smart Defence;<sup>4</sup> stb.). Fontos intellektuális kihívásnak tekintjük az 1995. évi, kétkötetes *Hadtudományi Lexikon megújítását, egy korszerű hadtudományi enciklopédia* kidolgozását.

## KUTATÁSI PRIORITÁSOK A NEMZETI HADTUDOMÁNYBAN

### Hadelmélet és hadviselés

A szerzői munkacsoport az egyik legfontosabb kutatási iránynak és prioritásnak a hadelmélet és a hadviselés – mint a hadtudomány „magjai” – kutatását tartja. Bár a sorrendiséget nem lehet vitatni (hiszen minden kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységet a haderő „élesben” történő alkalmazása, vagyis a győzelem kivívása, a siker elérése határoz meg), azonban a kutatási kérdések megfogalmazása, illetőleg megalapozása sokféleképpen történhet, amelyben a kutatóhelyek – csoportok és -műhelyek – teljes szabadságot élveznek.<sup>5</sup> Bár a hadviselés kérdéseit a nemzetközi biztonsági környezetből és az új katonai kihívásokból, veszélyekből és fenyegetettségekből kell levezetni,<sup>6</sup> a hadtudományi kutatásoknál támaszkodni szükséges a nemzetközi szakirodalom eredményeire is.

A hadelmélet, valamint a hadviselés kutatása az elmúlt másfél évtizedben az „új” háborúk és katonai konfliktusok megváltozott jellegére, formáira, „keveredésére” irányult.<sup>7</sup> Az új évezredben olyan új biztonsági veszélyek és fenyegetések jelentek meg, amelyek természetesen magukkal hozták a hadelméleti kutatások tematikájának változását, vizsgálati körének szélesedését. Bár a fő erőkihajtást továbbra is a fegyveres küzdelem fajtái, eszközei és eljárásai gyors és dinamikus változásának megértésére, az új harceljárások és módszerek kutatására kell összpontosítani, a hadelméleti kutatásoknak számos olyan multidiszciplináris kutatást is igénylő kérdésre is fókuszálnia kell, amely kutatásában a hadművészet elméletének

<sup>4</sup> A Pooling & Sharing (az erők összevonása és megosztása) az Európai Unió, a Smart Defence (okos védelem) pedig a NATO multinacionális képességfejlesztési programja.

<sup>5</sup> A hadtudományi kutatások kapcsán visszatérő viták vannak a hadtudomány interdiszciplináris jellegéről, a civil és katonai diszciplínák viszonyáról, a „tiszta” katonai kísérleti és alkalmazott tudományi módszerekről. Legutoljára 2013-ban folyt egy jelentős vita, amikor az MTA IX. Osztály keretében működő Hadtudományi Bizottság – kapcsolódva az MTA tárgykörben végzett felülvizsgálatához – áttekintette és a mai követelményeknek megfelelően módosította a hadtudomány belső struktúráját, tartalmi és szerkezeti kapcsolódásait.

<sup>6</sup> Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. *Hadtudomány*, 2013/3–4., 59–66.

<sup>7</sup> Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek. II. rész: Társadalom és hadügy*. NKE, Budapest, 2014.

szükséges kezdeményező szerepet vállalni.<sup>8</sup> Különösen így van ez a 2014-es ukrán válságtól kezdődően, amikor az orosz beavatkozást a szakirodalom már egyértelműen a hibrid háború kategóriájába sorolja.

A gyorsan változó biztonsági környezetben nemcsak a katonai vezetés, hanem a nemzeti kormányok és a szövetségi vezetési szervek is *azonnali válaszokat várnak* az új veszélyekre és fenyegetésekre, amelyeket többé nem lehet csak katonai eszközökkel kezelni. Ma már nemcsak béketámogató műveletekben (pl. Afganisztán) van szükség a civil és katonai együttműködésre, a fegyveres erők, rendvédelmi szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok együttes tevékenységére, hanem az európai válsághelyzetek (pl. migráció) kezelésében is. A modern hadelméletnek már a nem katonai tényezőkkel és aktorokkal is számolni kell, amely *közelebb viszi a hadművészet „kemény magját” a közös civil kutatásokhoz*. Az országvédelmi feladatok tervezésébe már be kell vonni a kormányzati, önkormányzati és BM-szerveket is, s ez új kihívások elé állítja a hadelméleti kutatásokat. A hadművészeknek már nem csak a fegyveres küzdelem objektív törvényszerűségeit kell ismerni, nem elég már a hadügy jövőjének tudományos előrelátása, a kutatásoknak ki kell terjedni a „joint” (katona-rendőr-civil) tervezésre és tevékenységre is. Ez pedig felerősíti a katonai vezetőképzéssel szemben támasztott követelményeket, új koncepciók, megoldások és módszerek bevezetésének szükségességét.

Az új biztonsági helyzetben a hadelméleti kutatásoknak nemcsak a saját elméleti koncepcióinak és módszertanának megújítására kell törekedniük, hanem be kell fogadniuk a *multidiszciplináris megközelítést, a közös kutatások, a vezető szerep esetenkénti átengedését* az együttműködő partnereknek (rendőrség, kormányzati és államigazgatási szervezetek stb.), civil szervezeteknek vagy gazdasági szereplőknek. A magyarországi migrációs és terrorfenyegetés körülményei között *előtérbe kell helyezni a haderőszerzési és -mozgósítási kutatásokat*, a szervezeti átalakítások miatt pedig újra prioritást kell adni a *honvédelmi igazgatási* kérdések kutatásának. Az ország teljes értékű honvédelméhez (katonai védelem, rendvédelem, katasztrófavédelem, gazdaságvédelem, terror elleni védelem) meghatározó fontosságú a kormányzati rendszer, a társadalom és a gazdaság – akár *béke-, válság- vagy különleges jogrendi időszakban* történő – honvédelmi célú felkészítése, az egységes nemzeti vezetési és irányítási rendszer kialakítása, az önkormányzatok és a lakosság teljes körű bevonása.

A hadelméletnek azonban nemcsak az új típusú veszélyhelyzetek legjobb szervezeti, tevékenységi, vezetési és minden oldalú biztosítási kérdéseit kell vizsgálni, hanem követni kell az egyetemes hadviselés elméletének és gyakorlatának változásait. Az ilyen típusú kutatásokat igényli a hadművészet belső fejlődése, de megköveteli a Magyar Honvédség műveletekben, válsághelyzetekben való alkalmazása is. 2016 februárjában 844 fő szolgált három kontinensen, 13 országban, míg Magyarországon 103 fő volt készenlétben a NATO Reagáló Erő (NRF) bevetési feladataira, illetve 716 fő állt szolgálatban a V4 EU Harccsoport

<sup>8</sup> A technikai és technológiai fejlődéssel megváltozott a hadviselés hardverrendszere (pilóta nélküli harceszközök, robottechnológia, új generációs információtechnológiai eszközök stb.), amely átalakította a katonai vezetés elméletét és gyakorlatát is. Erre példa lehet az információs műveletek, a hálózatközpontú hadviselés elmélete. Azonban nemcsak a haderő szoftverrendszere változott meg, hiszen a kutatásokba bekapcsolódtak a társadalomtudományok, a jogtudomány (tömeges migráció), a katonai egészségügy, a jó kormányzás és a civil társadalom építésével foglalkozó tudományterületek, a média és a tömegkommunikáció.

(EU BG) részeként.<sup>9</sup> A honvédség műveleti erőinek szolgálata 53%-ban az EU-t, 33%-ban a NATO-t és 6%-ban az ENSZ feladatait támogatta, 8%-os nagyságban pedig hozzájárulást jelent az ISIS elleni nemzetközi harchoz (OIR).<sup>10</sup> A kutatásokat azonban össze kell kapcsolni a rendőri békefenntartási, valamint civil válságkezelési vizsgálatokkal, hogy átfogó, nemzeti szintű eredményeket és komplex felhasználási tapasztalatokat kapjunk.<sup>11</sup> Tekintettel az egyes katonai erők (pl. különleges műveleti csoportok) kinetikus műveletekben való alkalmazási követelményeire, a hadelméletnek nemzetközi vonatkozásban továbbra is folytatni kell a hadviselés új formáinak, eljárásainak, módszereinek tanulmányozását is, különösen az *aszimmetrikus és hibrid hadviselést*.

A 2001. szeptember 11-i akciókat követően a nemzetközi és hazai szakirodalom az új típusú háborúk, a 4. generációs hadviselés, az *aszimmetrikus és hibrid hadviselés kutatása* felé fordult.<sup>12</sup> Az aszimmetrikus hadviselés különböző aspektusainak esettanulmányokon keresztül történő kutatása azért fontos, mert feltételez egy többdimenziós, de az állami irányítás alól kikerült területeket, ahol a biztonságihiány miatt a támadások bármikor bekövetkezhetnek. A „több szervezet” már előre jelzi a hadszíntér, a békeműveleti vagy az alkalmazási terület többszereplős voltát, nemcsak az ellenfél és ellenség okán, hanem a nemzetközi szervezetek, a nem állami szervezetek és a különböző ellenálló, terrorista vagy egyéb csoportok jelenléte miatt is. A sok szereplő többféle műveleti eljárást alkalmaz, többféle jogi, katonai vagy nem katonai megközelítésben. Jelen lehet terrorista csoport a robbantásos módszereivel, megjelenhetnek az ellenállók a meglepetésszerű támadásaikkal, a pszichológiai hadviselést és információs hadviselést folytató erők, az adott ország (országok) fegyveres erői, biztonsági szolgálata, szövetségi (koalíciós) erők, a különböző ellenálló, felkelőcsoportok, az irreguláris erők csapatai, valamint nemzetközi humanitárius szervezetek. A harcoló felek céljaikat folyamatos, „ezer tűszúrás” elve alapján *direkt és indirekt katonai*, továbbá *nem katonai akciókkal* kívánják elérni. A politikai cél pedig egyértelműen az akarat megtörése, az ellenség gyengítése lesz, hogy a megszállók, az elnyomók vagy lázadók feladják céljaikat, lehetővé váljon a saját akarat érvényesítése.

*A hadművészet vezető területe a nagy háborúk megszűnése után a harcászati (taktikai) szint lett.* A siker a harcászati „kis győzelmek” összege, amelynek eredménye akár nagystratégiai győzelem is lehet. Magyar szempontból ezért is különösen fontos az orosz–ukrán katonai konfliktus tanulmányozása (de a szomszédság okán is), a helyzet folyamatos értékelése, illetve a szíriai válság elemzése. Ezenkívül a hadelméleti kutatásoknak ki kell terjedniük más konfliktuszónák értékelésére, az MH szempontjából fontos „országelemzések” készítésére, az aszimmetrikus és hibrid hadviselés megjelenési formáinak kutatására.

<sup>9</sup> Orosz Zoltán: Az MH előtt álló kihívások 2016-ban. Előadás a HHK-n, az FVKT-25 tanfolyamon, 2016. február 9-én.

<sup>10</sup> Az Operation Inherent Resolve – a „Természetes megoldás” fedőnevű, USA-vezetésű, többnemzeti összhaderőnemi művelet, amely 2014. szeptember 23-án kezdődött az Iszlám Állam nevű terrorista szervezet ellen.

<sup>11</sup> Boda József: A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolatának komplex értelmezése. Hadtudomány, XX. évf. (2010) 1–2. sz. 15–26.

<sup>12</sup> Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. Rácz András: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's ability to Resist. Finnish Institute of International Affairs Report 43, Helsinki, 2015. [http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr\\_s\\_r\\_cz/](http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr_s_r_cz/) (2016. 02. 28.)

A vizsgálatok témája lehet még más jelenkori fegyveres konfliktus és háború jellemzőinek a Magyar Honvédség részére levonható katonai tapasztalatok szempontjából történő feldolgozása, továbbá a polgári módszerek és eljárások beépítése az oktatásba és kiképzésbe.<sup>13</sup>

## Stratégiakészítés és védelmi tervezés

Magyarország egy szövetségi rendszerekkel többszörösen lefedett nemzetközi térben helyezkedik el. *A biztonsági környezet változására, az új típusú kihívásokra, veszélyekre és fenyegetésekre nemcsak egyedül, hanem szövetségesekkel együtt lehet és kell felkészülni.* A gyorsan változó biztonsági helyzet azonban megköveteli a Magyarország biztonságáról, védelméről szóló *stratégiai dokumentumok, jogszabályok és tervek felülvizsgálatát.* Bár a jelenleg érvényben lévő stratégiák 2012-ben születtek (nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia), a 2015. évi migrációs válság és terrorveszély szükségessé teszik a dokumentumok felülvizsgálatát és pontosítását. Napjaink és a jövő kihívásai között számon kell tartani azokat a veszélyeket és fenyegetéseket, amelyek érinthetik Magyarország komplex biztonságát, függetlenül azok keletkezési helyétől vagy típusától. A kutatási témakörön belül kiemelt figyelmet kell fordítani az *MH haditechnikai modernizációjára, a képességfejlesztésre,* elsősorban az erők és eszközök alkalmazásának hatékonysága, az elrettentő erő fejlesztése, a túlélési, megújulási képesség erősítése, valamint a nemzetközi együttműködési képesség fenntartása érdekében.

*A stratégiák felülvizsgálatát egy időben kell végezni a HM tervezési rendszerének megújításával.* A 38/2012. sz. kormányrendelet alapján a kutatásoknak támogatni kell az új szakpolitikai stratégia (tízéves terv – 2017–2016) összeállítását, a középtávú szakmai programok (2017–2020) elkészítését. A középtávú tervezésnél a kutatásoknak elő kell segíteniük a haditechnikai modernizációt, benne a nemzeti helikopterképesség megteremtését, a folyó fejlesztési programokat (gépjárműbeszerzés, tábori vezetési képesség létrehozása, radarrendszer fejlesztése, Gripen-lízing) és a „lövészkatona 2020” elnevezésű egyéni harc-felszerelés-fejlesztést.

## A Magyar Honvédség jövőképe 2025

Az országot, a haderőt érintő hatások, kihívások és veszélyek hatékony kezelése érdekében mindenkor készültek elgondolások a haderő jövőbeni fejlesztésére. A 2025-re készülő had-erővízió nem nélkülözheti a kutatásokat, hogy a kormány által majd jóváhagyandó magyar fegyveres erő – a mindenkori pénzügyi lehetőségeknek és a kor technikai fejlettségének figyelembevételével – mindenkor megfeleljen a várható biztonsági helyzetnek, a számításokat megalapozó scenárióknak, a nemzetközi és hazai politikai, valamint katonai stratégiai követelményeknek. A haderő meg nem kerülhető átfegyverzése miatt szükség lesz a 10 éves távon túlmutató hosszabb távú (2030–2040) fejlesztési elképzelések kidolgozására is.

Nem kétséges, hogy a kutatások során kihívást fog jelenteni a veszélyek feltérképezése (fontosnak tartjuk e szakaszban a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal, valamint az Információs Hivatallal való kooperációt), a lehetséges (várhatóan rendelkezésre álló) erőforrások

<sup>13</sup> Javasolt területek: a szövetséges részéről elkövetett támadás saját erőink ellen (GOB), belső vagy „Janus-arcú támadás”; improvizált robbanóeszközök (IED) elleni védelem; pszichológiai hadviselés (PSYOPS) a hibrid műveletekben; civil-katonai együttműködés (CIMIC) kérdései; csapatok védelme (FP); kibertámadások elleni védelem; kulturális antropológia.

méretezését, más kormányzati fejlesztési irányokkal és prioritásokkal való harmonizálást és az egyes elemek egymáshoz való viszonyának pozicionálását. Az egyes fegyvernemek, szakcsoportok, haderőnemek kinetikus és nem kinetikus képességfejlesztései, az egyéni és kollektív túlélőképesség növelése, a folyamatos vezetői és irányítási rendszerek fenntartása, az önellátás és a megújulás képességein túl számos fejlesztési/fejlesztendő terület azonosítható, melyek számbavételével már csak az okozhat nagyobb nehézséget, megoldandó kutatási problémát, hogy ezek milyen logikai rend szerint, milyen sorrendben valósuljanak meg.

## Honvédelem és a jó kormányzás

Napjainkban az erőszak monopóliuma az államot illeti meg kül- (honvédelem) és belbiztonság (rendvédelem) vonatkozásában egyaránt. Az erőszak monopóliuma nem csupán a haderő és a rendvédelmi erők alkalmazására vonatkozik, hanem azok vezetés-irányítására, fenntartására és fejlesztésére, finanszírozására, személyi állományának toborzására, képzésére, a szükséges anyagi források megteremtésére és a technikai fejlesztések megvalósítására is.

*A honvédelmi képesség megléte elválaszthatatlan az állam lététől, működésétől.* Az állam érdekérvényesítő rendszerében, a fizikai erő alkalmazásának eszköztárában nincs más, hatékonyabb pusztító- vagy védekezőerő, mint a fegyveres erők. Ugyanakkor az állam feladata a honvédelmi képesség fenntartása és fejlesztése is. A politika által megjelölt célok eléréséhez két létfontosságú tényező, a jogi környezet és az erőforrások (humán és reál) harmonizált biztosítása szükséges. E három összetevő szinkronja a külső, kormányzati/állami feltétele a haderő alapfeladatainak, így az országvédelem megvalósításának is.

Az ország önvédelmi, érdekérvényesítő képességének meghatározó eleme a haderő helyzete, valamint a társadalom viszonyulása a honvédelmi feladatokhoz. Az állam, a politika által kijelölt célok, a jogszabályokban biztosított mozgástér, valamint az anyagi erőforrások rendelkezésre bocsátásán túl a siker záloga az ember, a nemzetvédelmi humán tőke. A társadalmi munkamegosztás alapján a közösség egy része felvállalja, hogy ellátja a védelmi feladatokat a többség irányítása mellett, akaratának érvényesítése érdekében. De a haderők békelétszáma, színvonala, elhelyezkedése nem minden esetben elegendő a fizikai biztonság fenntartására, a szuverenitás védelmére. A rég- és közelmúlt közelebbi és távolabbi konfliktusai azt bizonyítják, hogy a hon védelmének ügye össznemzeti ügy; nemcsak az elérendő célok meghatározása, a jogszabályi mozgástér biztosítása szükséges, hanem az anyagi javakon kívül a cselekvésre képes, azt akaró állampolgárok rendelkezésre állása is. Ezeket a tényezőket vizsgálja az Átfogó Védelmi Jelentés/Index, amely részét képezi a Jó Állam kutatásoknak.<sup>14</sup>

A Jó Állam Jelentés/Index 2015-ös bemutatása után célszerű *egy részletes honvédelmi mérési eszközrendszer kidolgozása*, majd ennek alapján az állam honvédelmi funkciói mérésének rendszeres megoldása. Bár az Átfogó Védelmi Jelentés/Index elméleti alapjainak kidolgozása folyamatban van a HHK-n, az ÁVJ/I elkészítése (mutatók feltöltése, az indexálás, a jelentés összeállítása) – a hadtudományi kollégium megítélése szerint – nem igényli az HM/HVK támogatását, főként input információk biztosítása szempontjából.

Az Átfogó Védelmi Jelentés/Index új megközelítésben, új módszerek alkalmazásával, nyilvános módon fogja majd bemutatni a haderő, a honvédelem rendszerét, valamint

<sup>14</sup> Boldizsár Gábor: Átfogó védelmi index készül. <http://www.uni-nke.hu/egyetem/hirek/2015/11/23/atfogyvedelmi-index-keszul-1> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 28.)

képességeit úgy, hogy az egyes mutatókat *nemzetközi összehasonlításban is* értelmezi. A bázisévnek a kutatások a 2014-es évet fogják tekinteni, és a mindenkori előző évhez viszonyítva mutatják be folyamatosan a változásokat. A jelentés számba veszi majd a kormányzat által megjelölt célok eléréséhez biztosított jogi mozgásteret és erőforrásokat is. A tervek szerint az ÁVJ tartalmazni fogja valamennyi erőforrást, beleértve a humán erőforrásokat is. A humán tőke nem homogén kategória, nemcsak az – aktív – Magyar Honvédséget, de a tartalékos rendszert, a potenciális tartalékokat (életkor alapján!) is megjeleníti. A humán erőforrás-gazdálkodás kategóriái különböző módon, erővel és képzettségi szinten kötődnek a védelmi képességhez. Kihívást jelent a jelentés fejlesztése során az ország védelemgazdaság rendszerének, hadiiparának (Irinyi-terv) bemutatása, mérhetővé tétele, operacionalizálása és a keletkezett eredmények minősítése.

## Országvédelem

A közelmúlt biztonsági történései (ukrán válság, az ISIS általi fenyegetés, a migrációs nyomás) *új helyzet elé állították Magyarországot*. Szövetségi tagként részt kell venni a NATO- és EU-kezdeményezésekben, -feladatokban és -programokban, ugyanakkor egyes feladatokat (pl. a magyar határ védelme) önállóan is meg kell oldani. Mivel Magyarország is része lett a veszélyhelyzeti tervezésnek, továbbá várhatóan nem enyhülő migrációs nyomásnak van kitéve, *ki kell dolgozni az országvédelem új forgatókönyveit, a határvédelem lehetséges megoldásait, a szövetségi együttműködésnek az ország területén belüli politikai, jogi és gyakorlati megvalósulási módjait*. A gyorsan változó biztonságpolitikai helyzetben eminens érdek a biztonságpolitikai ismeretek megújítása, amely nemcsak a nemzetközi elméleti ismeretek és a hazai gyakorlati tapasztalatok kutatását jelenti, hanem magában foglalja a nemzetközi közszolgálati oktatásban és védelmi igazgatási rendszerben nélkülözhetetlen gyakorlati készségek elsajátítását, az ezekhez szükséges tananyag és módszertan kidolgozását, fejlesztését, a nemzetközi tapasztalatok adaptálását. Az „országvédelem” kutatási prioritás kapcsolódik a nemzetközi biztonsági környezet értékeléséhez, fontos célja a migráció és határvédelem összefüggéseinek, új feladatainak kidolgozása, az ország katonai védelme új koncepciója kialakításához való hozzájárulás, valamint a képzés és kiképzés megújítása.<sup>15</sup> Az elemzések multidiszciplinárisak lesznek: egyrészt vizsgálják az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai kihívásait, a formálódó uniós válaszokat, szakpolitikákat, a működés nemzeti szempontból is hasznosítható tapasztalatait, másrészt felölelik a modern NATO napjainkban formálódó kollektív védelmi koncepciója elméleti (koncepciók, tervezés, képességfejlesztés) és gyakorlati kérdéseinek (interoperabilitás, gyakorlatok, koalíciós vezetés) kutatását is.

Mivel az EU és Magyarország legnagyobb biztonsági fenyegetettsége 2015-ben a menekült- és migrációs hullám volt, és ez a veszély várhatóan nem fog gyorsan megszűnni, a kutatások áttekintik az EU migrációs és menekültügyi helyzetét, szakpolitikáját, az egyes nemzetállami megoldásokat, az EU egységét fenyegető veszélyeket, részletesen vizsgálják az

<sup>15</sup> A kutatási feladatok végrehajtására az NKE-n (Nemzetközi és Európai Tanulmányok Kar) egy Országvédelmi Kutatóműhely (OVKM) alakult, amely az egyetem illetékes oktatóit és kutatóit, a projekt külső tagjait (HM, HVK, BM BÁH, ORFK) fogja össze. A kutatások során elsődlegesen az országvédelemről hasonlóan gondolkodó országok egyetemi és kutatóközpontjaival célszerű együttműködni (ez egyébként jótékony hatással lehet a V4-országok együttműködésére is), de állandó partnerséget szeretnének kialakítani a szervezők az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémia (ESDC), a NATO Védelmi Akadémia (Róma), illetve a George C. Marshall Biztonságpolitikai Központ (European Center for Security Studies – Garmish-Partenkirchen) kutatóival is.

egyek uniós javaslatokat. A kutatási irány nemzeti „lába” a határrendészet és határvédelem összefüggéseit kutatja, „mérétezi” a szükséges hazai határrendészeti, migrációs, igazságügyi, honvédségi kapacitásrendszert, javaslatokat tesz a helyzet javítására. A kutatóműhely kiemelt figyelmet fordít majd a balkáni menekült- és migrációs irány tanulmányozására. A kutatások a HAKO, a hazai (ORFK, BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, nemzetbiztonsági szolgálatok), valamint az uniós szervezetek (mint pl. az Európai Ürügynökség – ESA) munkatársainak bevonásával történnek.

Az ország katonai védelmének hazai vonatkozásait a kutatóműhely önálló munkacsoportban (a HVK munkatársai, az NKE HHK oktatói) tervezi, amely a kollektív védelem magyarországi kérdéseivel foglalkozik történeti és modern felfogásban egyaránt. A vizsgálatoknak részét képezi az országvédelem hidegháború alatti elmélete és gyakorlata, a NATO-tagság előtti időszak (az ún. körkörös védelem doktrínája), illetve a walesi és a jövőbeni varsói csúcs követelményeinek értékelése. A kutatások áttekintik a nemzeti jogalkotást (különleges jogrend) kollektív védelmi szempontból, javaslatot tesznek a területvédelmi kérdések megoldására, a „hadszíntéri” fejlesztésekre, az önkéntes védelmi tartalékos rendszer továbbfejlesztésére, illetve a koalíciós és nemzeti vezetés problémáinak megoldására. Külön vizsgálati szempont lesz a honvédelem és társadalom kapcsolatrendszere fejlesztési lehetőségeinek elemzése.

## Humán és személyügyi munka

A humán erőforrás-gazdálkodás, a korszerű követelményeknek megfelelő személyi állomány biztosítása világszerte a védelmi célú társadalomtudományi kutatások középpontjában áll. Az önkéntes haderő 2004. évi bevezetése Magyarországon is központi kérdéssé tette a humán kérdések kutatását,<sup>16</sup> a 2011-ben megfogalmazott új humán szakpolitika értékelését és elemzését.

Új kihívásként jelent meg a katonai pálya közszolgálati hivatásrendként való megfogalmazása, a munkaerőpiaci elfogadottság, a kereslet, fizetés és juttatások különbözősége az állami alkalmazás és a piaci szektor között. A humán erőforrás helyzetét tovább alakították a motivációs lehetőségek korlátai, valamint az idő múltával a társadalom és a honvédelem között egyre növekvő távolság. A humán- és személyügyi kutatásoknak az új humán koncepció jelenleg kidolgozás alatt álló elemeire kell koncentrálniuk, hogy minél előbb megnyugtató válaszokat tudjunk adni a katonai hivatás és szolgálat hosszú távú aktivitásával kapcsolatos kérdésekre.

Mindezek alapján *kutatási területként* a versenyképes megtartóerő, kiszámítható életpálya vizsgálata, a hivatásrendi átjárhatóság, a tudás- és tapasztalattranszfer lehetőségei, a motivációs eszközök kombinációja, a genderkérdések és az ÁVJ/I-hez kapcsolódó mérési lehetőségek szerepelnek.

<sup>16</sup> Benkő Tibor: A rekonverzió, mint a professzionális haderő humán erőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése. PhD-értekezés, ZMNE, 2010. [http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko\\_tibor\\_thu.pdf](http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko_tibor_thu.pdf)

## Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás

A nemzetközi válságkezelés és a békefenntartás<sup>17</sup> a hidegháború után az egész világon, így Magyarországon is „átrajzolta” a kül-, biztonság- és védelempolitikát, a haderő-átalakítást, a kiképzést és felkészítést, valamint a katonai élet mindennapjait. *Az elmúlt huszonöt évben a magyar haderő óriási utat tett meg a statikus országvédelemtől a nemzetközi feladatokban való aktív szerepvállalásig.* Ez nem csak magyar jelenség, összefüggésben van a hidegháború befejezésével, a nemzetközi biztonsági környezet változásával, Magyarország nemzetközi szervezeti tagságából fakadó követelményekkel.<sup>18</sup>

A változások azonban tovább folytatódnak, hiszen a NATO Afganisztán és Ukrajna után a műveleti szövetségből egyre inkább *készenléti szervezetté* alakul át, mely folyamatban nagy szerepet játszik a *kollektív védelem újbóli megerősítése*. Az ukrán válság hatására Magyarország megint a „frontvonalba” került: amíg a régi világban a Varsói Szerződés nyugati határán a támadó doktrínához szolgáltunk geostratégiai kiinduló területként, ma a NATO keleti határán részeivé válhatunk a szövetség új „hidegháborús” intézkedéseinek. Miközben az észak-atlanti szövetség békeműveleti aktivitása csökken, az Európai Unió új afrikai műveletek indításával (Mali, Közép-afrikai Köztársaság) tovább erősíti jelenlétét a fekete kontinensen, az ENSZ pedig a jelenlegi missziós ambíciószintjének (25-30 politikai, békeépítési és békefenntartási művelet) fenntartására törekszik.<sup>19</sup>

A nemzetközi szakirodalom előrejelzései szerint a világ békefenntartási aktivitása a jövőben sem fog változni, a *Közép-Ázsia, Közel-Kelet és Afrika földrajzi tengely* mentén húzódó katonai konfliktusok, polgárháborúk, a terrorizmus és az erősödő bizonytalanság még sokáig ad feladatot a nemzetközi közösségnek. Nem is szólva arról, hogy az új biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetettségek (kiberbiztonság, rakétavédelem, energiabiztonság, kalózkodás stb.) elleni harcot sokszor „átszövi” (mint például az ukrajnai és szíriai válság esetében) a hagyományos fenyegetések elleni fellépés tradicionális katonai erővel történő megoldása. Új követelményeket jelentenek a fegyveres erők számára *az európai tömeges migráció kezelésében felmerülő feladatok*, a belső biztonság fenntartása érdekében végzett támogatási feladatok.

Az ISAF kivonásával, a balkáni katonai missziók szerepének átértékelődésével, a hagyományos és új típusú válságok egy időben történő kezelésével, valamint a magyar politika átalakulásával (globális nyitás külpolitikája)<sup>20</sup> új helyzet alakult ki, amelyre a honvédelmi kormányzatnak is reagálnia kell. A kormány 2014. évi újjáalakulásakor a miniszterelnök már feladatot szabott, mely szerint meg kell találni „a magyar honvédelem és honvédség helyét a 21. századi nemzetközi együttműködési rendszerekben”.<sup>21</sup> A Magyar Honvédség

<sup>17</sup> Bár a tanulmányban – az ENSZ-terminológiához és a magyar jogszabályok „szövegezéséhez” hasonlóan – a „békefenntartás” szakkifejezést használjuk, de tartalmilag ideértjük a békeműveletek legszélesebb körét: a konfliktusmegelőzést, a békefenntartást, a béketeremtést, a békeépítést és a humanitárius műveleteket.

<sup>18</sup> Magyarország az EBESZ-nek 1975. augusztus 01-től, az ENSZ-nek 1955. december 14-től, a NATO-nak 1999. március 12-től, az EU-nak pedig 2004. május 01-től tagja. Ezenkívül hazánk számos más nemzetközi szervezetnek tagja és közreműködője, de a katonai, rendőri és civil békefenntartási feladatok elsősorban az ENSZ-, NATO-, EU- és EBESZ-tagsággal vannak összefüggésben.

<sup>19</sup> Szenes Zoltán (szerk.): Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben. NKE, 2013, 164. <http://konyvtar.ksh.hu/cgi/763?session=87911289&infile=details.glu&loid=1287821&rs=936877&hitno=-1>

<sup>20</sup> Magyar külpolitika az uniós elnökség után. Külügyminisztérium, 2011, III. fejezet.

<sup>21</sup> Néppárti kormányzás, a nagy tettek korszaka jön. 2014. június 6. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/nepparti-kormanyzas-a-nagy-tettek-korszaka-jon> (Letöltés időpontja: 2016. 02. 15.)

határbiztosítási feladatokba való bevonása (amely várhatóan tartós lesz) tovább növeli a haderővel szemben támasztott követelményeket szervezeti, vezetési, működési, logisztikai és kiképzési szempontból, amely szükségessé teszi *a nemzetközi békefenntartás és a hazai „békefenntartás” feladatainak közös szempontú elemzését, a hazai viszonyokra történő hatások újbóli felértékelését.*

Emellett tovább kell folytatni az új típusú műveleti környezet sajátosságainak és hatáseinak feltárását, a tapasztalatok feldolgozását, a szükséges doktrinális válaszok megtalálását, valamint a válságkezelési és békefenntartási tapasztalatok beépítését az országvédelem, a nemzetközi békefenntartás és a kollektív védelem feladatköreibe.

## Hadtörténelem, hagyományőrzés, civil-katonai kapcsolatok

A magyar katonai gondolkodásban, az oktatásban, a képzésben mindenkor fontos helyet foglalt el a hadtörténelem meghatározó eseményeinek bemutatása, a tapasztalatok feldolgozása, példák és példaképek bemutatása, katonai értékek megjelenítése. Az új biztonsági környezet megkívánja, hogy e tudás, tapasztalat és értékrend beépüljön a honvédelem megújítását célzó új hazafias programokba.

A társadalom és a haderő kapcsolatának egyik speciális eleme a *hagyományőrzés*, mely koroktól, fegyver- és haderőnemektől függetlenül szélesebb társadalmi csoportot tud megszólítani vagy aktív szereplőként bevonni. De a hazafias-honvédelmi előképzés gyakorlati ismeretek elsajátítására is alkalmas, amely adott helyzetekben növelheti az ország biztonságát, hozzájárulhat az erőforrások mobilizálásához, a vezetés-irányítás-működés feltételeinek javításához. A haderő és a társadalom kapcsolatának szorosabbá fűzése (békeben és válsághelyzetekben is) egyaránt alkalmas a hagyományőrzésre és honvédelmi ismeretek növelésére, szabadidős tevékenység szervezésére. Olyan új kutatási témákat kell meghatározni, amelyek növelik a problémakör megoldási lehetőségeit.

A Magyar Honvédségnek *kezdemenyezően kell fellépni* a civil-katonai kapcsolatok javítása érdekében, amely azonban nem nélkülözheti a kormányzati támogatást, a honvédelem fejlesztését hatékonyan segítő rendszerek kialakítását, a szükséges erőforrások támogatását. A hadtudományokhoz kapcsolódó határterületeken végzett kutatások hozzájárulhatnak megalapozott döntésekhez, a régóta megfogalmazott társadalmi igények kielégítéséhez.

## INTERDISZCIPLINÁRIS KUTATÁSOK

### A terrorizmus elleni harc feladatai

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem a világban bekövetkezett gyors politikai, demográfiai, gazdasági és katonai események, valamint geopolitikai-geostratégiai változások egyenes következményeként alakult ki, amelyet az USA elleni 2001. szeptember 11-i támadás indított. *Ma a terrorizmus elleni harc fókuszában az Iszlám Állam (IÁ), a Boko Haram, az al-Shabaab, valamint a „régí” ellenség, az al-Kaida terrorszervezet áll.*<sup>22</sup> Az elmúlt évek fanatikus vallási

<sup>22</sup> Hermann Rainer: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015; Loretta Napoleoni: *Az iszlamista főnix.* Budapest, HVG Könyvek, 2015; Richard Barrett: *The Islamic State.* <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf>; Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, mitológia, propaganda.* Kossuth Kiadó, 2016.

merényletei miatt is a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a vallási, főként iszlám indíttatású terrorizmus kutatására. A siker érdekében új, jobban felkészült erőkre, új és hatékonyabb eszközökre, új és sikeresebb harci eljárásokra van szükség a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben. Ebben a harcban a katonai erőknek, a rendvédelmi erőknek és a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nagy szerepe van. Fontos multidiszciplináris kutatási témaként értékeli a szerzői munkacsoport a terrorista csoportok tevékenysége gazdasági és pénzügyi biztosításának vizsgálatát is, még ha a források egy része bűncselekményekből is származik.<sup>23</sup>

Az iszlám nemzetközi terrorista csoportok kutatása azért is fontos, mert a terroristák a nyugati kultúrkörből eltérő gondolkodásmódot képviselnek a célok és a harc kapcsán. Míg a nyugati világ a polgári lakosság, a nők, a civil infrastruktúra elleni támadásoktól tartózkodik, „a kemény célokat” csak az ellenséges erők és fegyverek (harckocsik, lövegek, repülőgépek) képezik, addig a terroristák szemléletében a polgári lakosság, a védtelenek a legkönnyebben megtámadható és igazán sikerrel kecsegtető célpontok. A terrorizmus ilyen „soft” megközelítése rendkívül széles (politikai, jogi, történeti, civilizációs, vallási stb.) multidiszciplináris kutatásokra ad lehetőséget.<sup>24</sup>

A nemzetközi terrorizmus elleni harc nem lehet egyetlen vagy néhány állam feladata, mivel korunk terrorizmusa számos államra, térségre és régióra kiterjed, az Iszlám Állam nemzetközi terrorszervezet pedig már esetenként az egész fejlett világot fenyegeti. A korunk terrorizmusa elleni eredményes harc csak a rendelkezésre álló nemzeti és nemzetközi erők koordinált alkalmazásával vagy *ad hoc* koalíciókban oldható meg. Az elméleti és gyakorlati kutatásoknak a defenzív (antiterrorizmus) és az offenzív (kontraterrorizmus) módszerek vizsgálatára is ki kell terjedni. A kutatási eredményeket be kell építeni a kormányzati szakpolitikákba, a katonai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági erők kiképzésébe, a lakosság általános felkészítésébe.

## Kiberháború és katonai kibervédelem

A kibertér, azaz a mindennapjainkban használt infokommunikációs eszközök, számítógépek és számítógép-hálózatok alkotta tér nélkülözhetetlenné vált az államok működésében, a társadalmak és emberek életében. Napjainkban a kiberveszélyek és -fenyegetések kezelése koordinált fellépést kíván az államoktól és nemzetközi szervezetektől, átfogó együttműködési struktúrák kiépítését igényli. *Ma a kibertér biztonsága összemérhető a politikai, gazdasági vagy akár a katonai biztonsággal, a kiberképességek a kemény erő részét képezik.*

Mivel a kibertér, illetve az abban működő eszközök jelentős szerepet játszanak a katonai vezetésben, a különböző katonai tevékenységek és funkciók ellátásában (vezetés, tervezés, irányítás, logisztika, műveletek támogatása stb.), a kibertér működési zavarai komoly kihatással lehetnek ezekre a folyamatokra és funkciókra. Ugyanez igaz egy ország biztonságának minden egyes szegmensére is, különösen a kritikus infrastruktúra vonatkozásában. Ennek megfelelően a kibertérben végrehajtott támadások már nemcsak a kibertér korlátozásával és járulékos negatív következményekkel járnak, hanem kihatással vannak az adott ország biztonságának minden elemére.

<sup>23</sup> Emberrablásokból befolyó váltságdíjak, adók beszedése, nemzetközi műkincs- és emberkereskedelem, fegyver- és kőolaj-kereskedelem.

<sup>24</sup> Ennek jó kutatóműhelye lehet az NKE-n (Nemzetbiztonsági Intézet) idén megalakult „Szélsőségek, vallási szélsőségek” kutatócsoport, amelyhez a szervezők várják a szakértői csatlakozásokat az egyetem teljes intézményi rendszeréből.

Az első dokumentált nemzetközi kibertámadásra 2007-ben, az észt–orosz politikai konfliktus idején került sor, amikor vélhetően egy orosz patrióta hackerszervezet tartós támadást indított Észtország (egyébként igen fejlett) információs infrastruktúrája ellen. A balti ország komoly működési zavarokat volt kénytelen elviselni. Ugyanakkor a támadást megelőzően nem volt hadüzenet, a globalizált informatikai rendszerek miatt azt is nehéz volt bizonyítani, hogy honnan is indultak a támadások.<sup>25</sup> Ma Tallinnban NATO kibervédelmi kiválósági központ (CCDCoE) működik. Az Észtország elleni támadást követően a NATO megkezdte a katonai kibervédelem szakpolitikai, szervezeti kialakítását, a felmerülő problémák megoldását. Megszületett a NATO kibervédelmi politikája, akcióterv készült, 2012-től pedig teljes kapacitással működik a NATO-szintű számítógépes vészhelyzeti reagáló csoport (CERT), amely a védelmi szféra informatikai rendszereinek incidenskezelését végzi.

Nemzeti szinten azonban számos ország doktrínája nemcsak kibervédekezést tartalmaz, hanem fenntartja a jogot *a megelőző csapások indítására is*. Ilyen ország az Egyesült Államok, Kína, Észak-Korea, Izrael, Európában pedig például Franciaország, amelyek katonai doktrínájában a megelőző csapás kibertéri lehetősége már szerepel. Ennek ellenére a kiberhadviselés szinte a teljes nemzetközi szabályozás hiányával néz szembe.

A hadtudománynak fontos feladata azt vizsgálni, hogy a kiberhadviselés *milyen módon alakítja át* a fegyveres küzdelemtől eddig vallott nézeteinket, majd ezzel összefüggésben milyen új elvek és eljárások bevezetése válik szükségessé. Mindezen túl fontos nemzeti érdek a hazai – tudományos kutatásokon alapuló – a kiberhadviselés doktrinális alapjainak lefektetése, a kibervédelem szervezeti hátterének kiépítése. Állandó vizsgálatokat igényel annak *folymatos értékelése* is, hogy a jelenlegi kibervédelmi szervezetek alkalmasak-e a kiberhadviselés kezelésére, ha nem, akkor pedig milyen szervezetfejlesztés szükséges e feladatok ellátásához. Fontosnak tartjuk annak vizsgálatát is, hogy a magasabb technológiai fejlődés és az infokommunikációs eszközök magasabb fejlettsége magában hordozza-e a magasabb szintű kitétség veszélyét. Mindezeket túl a kibervédelmi kutatásoknak – együttműködve a műszaki kutatásokkal – vizionálni kell az új kiberfegyverek és -fegyverrendszerek megjelenését, hadviselésre gyakorolt hatásait és az ellenük való védelem lehetőségeit is. Külön ki kell térni a terrorizmusban és a nemzetközi terrorizmusban megjelenő információtechnológiai eszközök által jelentett kihívások és veszélyek értékelésére is.

## Védelmi célú robotikai kutatások

Az elmúlt két évtized technikai-technológiai fejlődése magával hozta a robottechnológia robbanásszerű elterjedését a polgári és katonai életben. Ma olyan roboteszközöket használnak a fejlett hadseregek, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. A fejlődési trend világos: amíg két évtizeddel ezelőtt csak felderítő-megfigyelő feladatokra alkalmazható pilóta nélküli eszközöket használtak katonai műveletekben, addig ma már precíziós csapásmérésre is alkalmas drónok vannak jelen a különböző műveletekben. A drónok mellett – kis fáziskéséssel – a szárazföldi robotok is megjelentek a hadszíntéren.<sup>26</sup>

Hazánkban már az 1980-as években elkezdődött a pilóta nélküli repülőgépek mint légi robotok kutatása. Ezt követően a '90-es évek második felében folytatott, alapvetően egyetemi kutatások adtak újabb lendületet a drónok fejlesztésének. Ezek a kutatások nemcsak a légi

<sup>25</sup> Kovács László: Biztonságpolitika = E-közszolgáltatfejlesztés: Elméleti alapok és tudományos kutatási módszerek. (Szerk.: Nemeslaki András.) Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 227–248.

<sup>26</sup> Koleszár Béla: Harcjárművek továbbfejlesztése és a szárazföldi robotok. Hadmérnök, 2008. III/1. 88–93.

robotok katonai célú alkalmazásait, hanem civil felhasználási lehetőségeit is vizsgálták, több projekt része volt az európai uniós kutatás-fejlesztési programoknak is. A hazai kutatások kezdetben a védelmi célú robotok műszaki, technikai-technológiai kialakításaira koncentráltak, majd megjelentek a robotok különböző műveleti felhasználási területeit vizsgáló kutatások is.<sup>27</sup>

Mindezeknek megfelelően ma már az ezen a területen folyó kutatások is egyre inkább a robottechnikai és technológiai eszközök műveletekben való alkalmazását vizsgálják. A robotokkal történő felderítés és információszerezés mint feladat mellett egyre inkább a robotok harcban (csapásmérésben, fegyverek platformjaként való alkalmazása), valamint a különböző támogató katonai feladatokban (logisztika, elektronikai hadviselés, élőerő oltalmazása, egyéb támogató feladatok) való felhasználásának a kutatása kerül előtérbe. Ezek alapján prognosztizálható a robotok olyan mértékű elterjedése, katonai műveletekben való tömeges alkalmazása, amely felveti a vegyes (hibrid) haderő belső viszonyainak (vezetési, irányítási, felelősségmegosztási stb. kérdések) vizsgálatát is, különösen, amikor a robotok élőerőhöz viszonyított száma és aránya már a robotok javára dől el. Kutatni kell, hogy mennyiben és hogyan változtatja meg az eddigi katonai műveletekről alkotott elképzeléseinket a robotok ilyen számú megjelenése és tömegessé válása a hadszíntéren.

Ugyanakkor a robotok harci alkalmazása számos más, fontos, jelenleg még nyitott kérdést is felvet, amelyek a robothadviselés morális, valamint jogi aspektusait érintik. Ez a vizsgálati témakör megítélésünk szerint szintén lehetőséget nyújt a kiberkérdésekben való – a HM- és egyetemi szférán kívüli – széles körű interdiszciplináris együttműködésre. E kutatásoknak tartalmaznia kell azon kérdések tudományos igényű elemzését is, amelyek kiterjednek a robotok emberi élet kioltását lehetővé tevő protokolljainak megvalósíthatóságára. Másképpen fogalmazva, rábízhatjuk-e egy robotra, hogy önállóan (csak a szenzorai és saját döntéshozatali protokollja alapján) döntsön az emberi élet kioltásának szükségességéről?

## A haderő alkalmazása migrációs válságban

A hadtudományi kutatók már a 2015-ben kirobbant migrációs válság előtt is foglalkoztak a hontalanok és menekültek, a lakóhelyükről politikai, vallási, gazdasági vagy más okokból elüldözöttek kérdésével. Jelentős lökést adtak ezeknek a kutatásoknak azok a tapasztalatok, amelyeket az 1995-től egyre gyakoribbá váló katonai missziók szereztek Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban, Afganisztánban, Cipruson vagy az afrikai missziókban. A hadtudományt – jellegéből adódóan – elsősorban az ilyen jellegű válságok kezelésének biztonság- és védelempolitikai, valamint közvetlen katonai kérdései érdeklik.

A 2015-ös migrációs válság tapasztalatai alapján azonban a hadtudománynak bővítenie kell vizsgálati körét, és a közeljövőben<sup>28</sup> olyan témákat is célszerű vizsgálni, mint a migránsok elhelyezésének, egészségügyi ellátásának kérdései, a migránsútvonalak lezárásának lehetőségei, a katonai erő alkalmazásának jogszabályi kérdései, a katonai és rendőri erők együttműködése, a nemzetközi együttműködés katonai feladatai vagy a visszatelepülő katonai eszközökkel való támogatásának feladatai.

<sup>27</sup> Kovács László – Ványa László: Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon. *Hadtudomány*, XVII. évf. 2007/2., 50–62.

<sup>28</sup> Padányi József: *Műszaki zár a határon*. *Műszaki Katonai Közlöny*, 2015/3. 21–34.

## Katasztrófaelhárítás és az MH lehetőségei

A katasztrófák elleni védekezés szervezeti fejlesztése az elmúlt években igen intenzív volt, amelynek részeként átalakult a honvédelmi igazgatás rendszere, felértékelődtek a Magyar Honvédség speciális technikai képességei (helikopterek, műszaki gépek, út- és hídépítő eszközök). A katonai erő részvétele a katasztrófavédekezésben több mint százéves múltra tekint vissza, legyen az árvízvédekezés, rendkívüli hóhelyzet vagy ipari katasztrófa. A hadtudományi kutatások is régóta vizsgálják ezt a területet.<sup>29</sup>

A katonai erő hatékonyságát a gyors alkalmazás, a teljes logisztikai támogatás, a mozgékonyág, a vezetésirányítás, a különleges felkészültség és a különleges eszközök biztosítják. A hadtudománynak éppen ezért ezeken a területeken kell – az eddigi hazai és nemzetközi tapasztalatokra alapozva – további kutatásokat folytatni. Különösen fontosnak tartjuk a nemzetközi katonai együttműködés kérdéseinek vizsgálatát, hiszen a katasztrófák sem állnak meg a határon. Jó példája ennek a közös munkának a négy nemzet jegyezte „Tisza” Többnemzeti Műszaki Zászlóalj létrehozása és működtetése. A katonai kutatásoknak foglalkozni kell a katasztrófavédelem haderőhöz legközelebb álló ágazatának, a *polgári védelemnek* a vizsgálatával is.

## Környezetbiztonság és a fegyveres erők

A katonai erő alkalmazásának környezete mindig kiemelt kutatási területe volt a hadtudománynak. Napjainkban – már a biztonságpolitika szintjén is – egyre nagyobb figyelem irányul az éghajlatváltozás okozta veszélyekre. A katonai erő egyrészt okozója (kibocsátó), másrészt elszenvedője ennek a helyzetnek.<sup>30</sup>

A Magyar Honvédség katonái itthon is és a missziókban is közvetlenül találkoznak az éghajlatváltozás következményeivel. Ez a kihívás hatással van a műveletek lefolyására, a technikai eszközök működésére, az energiaellátásra, a ruházatra, a fegyverrendszerek üzemeltetésére, a kiképzésre egyaránt.

## ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A szerzők a főbb külföldi stratégiai hadtudományi kutatási irányok (1. Stratégiai vezetés; 2. A jövő fegyveres erői; 3. Hibrid hadviselés; 4. A haderők humán feladatai; 5. Modern technológia alkalmazása; 6. Regionális geopolitikai válságok) figyelembevételével *nyolc olyan kutatási prioritást* fogalmaztak meg (1. Hadelmélet és hadviselés; 2. Stratégia készítése és a védelmi tervezés; 3. Az MH jövőképe 2025; 4. Honvédelem és jó kormányzás; 5. Országvédelem; 6. Humán- és személyügyi munka; 7. Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás; 8. Hadtörténelem, hagyományörzés és civil-katonai kapcsolatok), amelyek rövid és középtávú megvalósítása *közvetlenül szolgálja* Magyarország honvédelmi érdekeit és feladatait, a hadtudomány előtt álló új kihívásoknak való megfelelést. Ugyanakkor a változások tükrében egyre inkább felismerhető, hogy a hadtudósoknak is kezdeményezően

<sup>29</sup> Krajnc Zoltán – Csengeri János: A hadtudomány és hadviselés komplexitása a XXI. században. NKE, 2015. 289. [http://real.mtak.hu/31932/7/konyv\\_vegleges\\_mta\\_real.pdf](http://real.mtak.hu/31932/7/konyv_vegleges_mta_real.pdf) (Letöltés időpontja: 2015. 12. 28.)

<sup>30</sup> Földi László – Padányi József: Security Research in the Field of Climate Change. 79–90. In: Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. 184. (Szerk.: Nádai László – Padányi József) Springer International Publishing, Switzerland, 2016.

együtt kell dolgozniuk más tudományágak, diszciplínák és kutatóhelyek képviselőivel. Ez a felismerés késztetett bennünket arra, hogy priorizáljunk olyan *kutatási területeket* is (1. A terrorizmus elleni harc feladatai; 2. Kiberháború és kibervédelem; 3. Védelmi célú robotikai kutatások; 4. A haderő alkalmazása migrációs válságban; 5. Katasztrófavédelem és az MH lehetőségei; 6. Környezetbiztonság és a fegyveres erők), ahol *interdiszciplináris kutatások megvalósítását* tartjuk fontosnak.

A kiválasztott területeken végzett kutatások olyan eredményeket szolgáltathatnak, amelyek hatékonyan felhasználhatóak lesznek a HM/MH előtt álló védelempolitikai és haderőfejlesztési feladatokhoz, a nemzetközi követelmények teljesítéséhez.

A szerzők tisztában vannak a tudományos munka tervezésének, szervezésének és végrehajtásának intézményi rendjével, de meggyőződésük, hogy egy ilyen nyilvános hadtudományi „kutatási röpirat” segítheti, formálhatja a közeljövő tudományos feladatait. Mivel egyénileg is meg vannak győződve a hadtudományi kutatásokban való „lépésváltás” szükségességéről, mindenki saját beosztásában közvetlenül is hozzá akar járulni az új idők feladatainak megoldásához.

#### FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barrett, Richard: *The Islamic State*. <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf>
- Benkő Tibor: *A rekonverzió, mint a professzionális haderő humán erőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése*. PhD-értekezés, ZMNE, 2010. [http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko\\_tibor\\_thu.pdf](http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko_tibor_thu.pdf)
- Besenyő János – Prantner Zoltán – Speidl Bianka – Vogel Dávid: *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, mitológia, propaganda*. Kossuth Kiadó, 2016.
- Boda József: *A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolatának komplex értelmezése*. Hadtudomány, XX. évf. (2010) 1–2. sz. 15–26.
- Boldizsár Gábor: *Átfogó védelmi index készül*. <http://www.uni-nke.hu/egyetem/hirek/2015/11/23/atfogo-vedelmi-index-keszul-1>. (2016. 02. 28.)
- Földi László – Padányi József: *Security Research in the Field of Climate Change*. 79–90. In: Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. 184. (Szerk.: Nádai László – Padányi József). Springer International Publishing, Switzerland, 2016.
- Koleszár Béla: *Harcjárművek továbbfejlesztése és a szárazföldi robotok*. Hadmérnök, 2008. III/1. 88–93.
- Kovács László: *Biztonságpolitika = E-közzszolgáltatásfejlesztés: Elméleti alapok és tudományos kutatási módszerek*. (Szerk.: Nemeslaki András), Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 227–248.
- Kovács László – Ványa László: *Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon*. Hadtudomány, XVII. évf. 2007. 2. 50–62.
- Krajnc Zoltán – Csengeri János: *A hadtudomány és hadviselés komplexitása a XXI. században*. NKE, 2015, 289. [http://real.mtak.hu/31932/7/konyv\\_vegleges\\_mta\\_real.pdf](http://real.mtak.hu/31932/7/konyv_vegleges_mta_real.pdf)
- Napoleoni, Loretta: *Az iszlamista főnix*. Budapest, HVG Könyvek, 2015.
- Néppárti kormányzás, a nagy tettek korszaka jön. 2014. június 6. <http://www.kormany.hu/hu/aminiszterelnok/hirek/nepparti-kormanyzas-a-nagy-tettek-korszaka-jon>
- Orosz Zoltán: *Az MH előtt álló kihívások 2016-ban*. Előadás a HHK-n, az FVKT-25 tanfolyamon, 2016. február 9-én.

- Padányi József: *Műszaki zár a határon*. Műszaki Katonai Közlöny, 2015/3. 21–34.
- Rainer, Herrmann: *Az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015.
- Rácz András: *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's ability to Resist*. Finnish Institute of International Affairs Report 43, Helsinki, 2015.
- Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Szenes Zoltán: *Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról*. Hadtudomány. 2013/3–4. 59–66.
- Szenes Zoltán (szerk.): *Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben*. NKE, 2013, 164. <http://konyvtar.ksh.hu/cgi763?session=87911289&infile=details.glu&luid=1287821&rs=936877&hitno=-1>
- Szendy István: *Hadelmélet és katonai műveletek*. II. rész: *Társadalom és hadügy*. NKE, Budapest, 2014. [http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr\\_s\\_r\\_cz/](http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr_s_r_cz/) (2016. 02. 28.)